

S-400, Soçi ve Türk-Rus İlişkileri

2011 yılı itibarıyla Ortadoğu coğrafyasında hızla yayılan Arap Baharı dalgasıyla birlikte, oldukça büyük imtihanlar ve meydan okumalarla karşı karşıya kalan Türk dış politikasının alternatif ittifak ve denge arayışları hiç olmadığı kadar artmış durumda. Daha bağımsız bir dış politika ve daha bağımsız bir Türkiye etrafında şekillenen bu arayışlar, başta uluslararası düzen olmak üzere 2. Dünya Savaşı'ndan sonra inşa edilen dünya sisteminde Türkiye'ye biçilen rolü aşmaya çalışan Türk hükümeti için birçok zorluğu beraberinde getirdi. Bu noktada bu çabaların her şeyden önce bir bağımsız olma zihin altyapısı üzerinde inşa edilerek uygulamaya konulduğunu hatırlamak gerekir.

Suriye ve Irak başta olmak üzere Libya, Yemen ve genel olarak Ortadoğu'da ABD'nin Türkiye'ye verdiği sözleri tutmaması ve sürekli bir oyalama taktiğine başvurması, Türk hükümetini alternatif ittifaklar geliştirmeye yönelten faktörlerin başında gelmekte. Özellikle ABD'nin PKK'nın Suriye kolu YPG'ye verdiği askerî, siyasi ve diplomatik destek, Ankara için kırmızı çizginin aşılması anlamına geldi. Ayrıca Türkiye'nin Suriye'deki varlığını sınırlamaya çalışan ABD'nin bu tavrı, Ankara için ittifak olma ilkelerinin çiğnenmesinin son noktasını oluşturdu.

Bütün bu gelişmeler karşısında Ankara, Rusya veya Çin gibi küresel siyasette yükselmekte olan ülkelerle yakınlaşarak misilleme yapma gereği duydu. Söz konusu arayışlar kapsamında Ankara'nın alternatifleri arasında öne çıkan ülke ise Rusya oldu. Bunda Astana süreci ile birlikte istikrarlı ve en azından resmî olarak toprak bütünlüğü korunan bir Suriye kurulabileceği ve Türkiye'ye büyük maliyetler getiren Suriye meselesinin en az risk ve kayıpla müşterek bir çalışmayla çözümlenebileceği düşüncesi etkili oldu.

Başta ekonomik olmak üzere siyasi ve en önemlisi de askerî alanda iş birliği, Rusya ile son zamanlarda yakınlaşma sinyallerinin en açık belirtileri oldu. 2015 yılında yaşanan uçak düşürme hadisesinden sonra Rusya ile bozulan ilişkileri iyileştirmek isteyen Ankara, 2017 yılı Eylül ayına gelindiğinde, özellikle 15 Temmuz darbe sürecinin de etkisiyle, Rusya ile ilişkilerde oldukça önemli bir yol kat etti. Öyle ki, Türkiye ile Rusya arasındaki ilişki düzeyi S-400 füze savunma sistemi alışverişine kadar gelişti. Uçak hadisesinden dolayı oldukça kızgın olan Rusya'nın bu kadar kısa sürede Türkiye ile yakınlaşmaya yanaşmasının bölgesel ve uluslararası dinamiklerle bağlantılı olduğu ise son derece açık. Sovyetler Birliği döneminden itibaren Türkiye'yi Batı kampından koparmaya çalışan Rusya, bütün ihtilafli alanlara rağmen Türkiye ile yakınlaşma sürecine her zaman sıcak bakmıştır.

ABD ve NATO yetkilileriyle yaşanan her türlü ihtilafa karşın Ankara, S-400'leri almaya kararlı görünüyor. Ancak füzelerin maliyeti ve ödemenin nasıl yapılacağı; Moskova'nın füze sistemi ile ilgili kilit teknik ipuçlarını verip vermeyeceği henüz netleşmiş değil. Yapılan anlaşmanın ayrıntıları kamuoyu ile paylaşılmadığından içerikle ilgili kesin bir şeyler söylemek zor. Bununla birlikte Rus tarafının Türkiye'ye bütün sırlarıyla ve teknolojisıyla bu sistemi vermeyeceğini tahmin etmekse zor değil. Dolayısıyla beklendiği üzere hem Cumhurbaşkanı Erdoğan hem de Rusya Federasyonu Başkanı Vladimir Putin, son görüşmeleri akabinde -daha öncekilerde olduğu gibi- konuyla ilgili yine oldukça temkinli açıklamalarda bulundular.

Rusya'nın yakınlaşma isteğine Türkiye dikkatli ve ihtiyatlı davranmaktadır. Zira her ne kadar Rusya ile yakınlaşma kısa vadede bazı avantajlar getirirse de coğrafi, ekonomik, askerî, kültürel ve tarihî bazı sebeplerden dolayı ilişkilerin uzun vadede aynı istikamette sürdürülememesi ihtimali her zaman mevcuttur. Diğer bir ifade ile söz konusu yakınlaşmaya rağmen uzun bir tarihî geçmişe ve jeopolitik çatışmaya dayanan Türk-Rus ihtilafı; Osmanlı döneminden itibaren askerî, ekonomik ve kültürel alandaki rekabet, Türk-Rus ilişkilerini şekillendiren temel unsurlar olmuştur. Yalnız yakın tarihe bakıldığında bile Kafkaslarda, Orta Asya ve Balkanlarda Türk-Rus rekabetini bariz bir şekilde görmek mümkündür. Üstelik Ortadoğu'da Irak ve Suriye'de etkin ve güçlü bir Rusya, Türkiye açısından uzun vadede birtakım güvenlik risklerini de beraberinde getirecektir.

Kaldı ki günümüz Rusya'sı, Soğuk Savaş sonrası Türkiye'ye karşı en güçlü dönemlerinden birini yaşamaktadır. Ayrıca 2012 yılından itibaren Rusya'nın Kırım'ı işgalinden dolayı Türkiye'nin bölgede azalan kültürel nüfuzu ve Karadeniz'de artan Rus nüfuzu da Türkiye için kuzey sınırlarında güçlenen bir Rusya faktörünü ortaya koymaktadır. Kafkasya'daki Türkiye'ye yakın siyasi ve kültürel muhalefetin büyük ölçüde Rusya tarafından kontrol altına alınması ve Suriye'de başta PYD varlığının güçlenmesi ve Suriye'nin kıyı şeridinde Rus askerî varlığının büyük ölçüde artması, Türkiye için uzun vadede tehlike arz edecek bir durum oluşturmaktadır. 2011 yılından önce yalnız kıyı Suriye'de etkili olan Rusya'nın Suriye'deki iş

savaşla birlikte Türkiye'nin güney sınırlarına da komşu olması söz konusu olmuştur.

Güvenlik riskleri yanında hâlihazırda Türkiye için turizm ve tarım gibi bazı ekonomik alanlarda da Rusya'nın nüfuzunun oldukça etkili olduğunu belirtmek gerekir. Bunların yanında enerji alanında da Türkiye'nin Rusya'ya bağımlılığı göz ardı edilemeyecek seviyededir. Ekonomi ve enerji sektörlerindeki bu bağımlılığın askerî alanda da kurulması, aslında Türkiye'nin uzun vadedeki yerleşme ve bağımsızlaşma hedeflerini zora sokacaktır. Zira Rus hegemonyasına karşı Türkiye'nin en büyük caydırıcılığı askerî varlık, jeopolitik konum ve Rusya Federasyonu'ndaki yakın akraba ve dost halklarla ilişkilerdir. Yukarıda bahsedilen unsurlar ve Rusya'ya karşı dezavantajlar düşünüldüğünde Türkiye'nin elindeki kozları uzun vadede koruması ve daha da pekiştirmesi önem arz etmektedir. Özellikle askerî anlamda Rusya'dan bağımsız kalmasının artan Rus nüfuzuna karşı önemli bir unsur olduğunu belirtmek gerekir. Bu anlamda S-400 savunma sistemlerinin alınması kısa vadede faydalı olsa da uzun vadede yerli savunma sanayiinin geliştirilmesinin ve ileri teknolojinin sağlanmasının Türkiye açısından önemli bir hedef olarak ortaya konması kaçınılmazdır. Bu kapsamda kaynak çeşitliliğini arttırmaya çalışmak ve özellikle Asya'da Japonya ve Pakistan gibi ülkelerle müşterek üretim ve teknoloji transferleri gerçekleştirmek mümkün olabilir.

Zira özellikle belirtmek gerekirse, ne Batı ne de Rusya açık bir şekilde Türkiye'ye ileri derecede askerî teknoloji transferine yanaşacaktır. Çünkü kontrol altında bir Türkiye her iki taraf açısından da tercih edilen bir durumdur. Nitekim bu yaklaşımı destekleyen unsurları özellikle Suriye savaşında açık bir şekilde görmek mümkündür. Gerek 2015 yılında Rus uçağının düşürülmesi hadisesinde Batı'nın Türkiye'ye destek vermemesi gerekse Astana sürecinden önceki dönemde ve sonrasında Türkiye aleyhinde zımnî mutabakata ve özellikle PKK'nın Suriye'deki yapılanmalarına göz yumulması ve zaman zaman bu durumun ortak çıkarlara yönelik kullanılması, bu görüşü kanıtlar niteliktedir.

Sonuç olarak S-400 füze savunma sistemi ve diğer ileri teknoloji askerî malzemeler sadece askerî değil siyasi, kültürel, ekonomik ve jeopolitik açıdan da önem taşımaktadır. Temel kaygı, S-400'lerin alımının Batı veya NATO ile ittifaka olumsuz yansımalarından ziyade Türkiye'nin özgün, bağımsız ve tarihî misyonuyla çelişkili olup olmadığı meselesidir. Zira somut olarak 2015 yılında yaşanan uçak hadisesine baktığımızda, bir gerginlik durumunda Türkiye ekonomisinin Rus ambargosuyla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Söz konusu ambargo her ne kadar Türkiye'yi ekonomik olarak etkilemiş olsa da siyaset ve güvenlik noktasında herhangi bir risk oluşturmamıştır. Ancak askerî teknolojinin Rusya'dan sağlanması halinde, olası bir kriz anında Türkiye'nin tekrar bir ambargo ile karşılaşma durumu söz konusu olduğunda bunun siyasi ve güvenlik sonuçlarının çok daha ciddi olacağı ortadadır. Başka bir deyişle bu durum, Türkiye'nin stratejik menfaatleri ve ileride olası bir Rus tehdidine karşı direnme kabiliyeti ile alakalıdır.

Bunun için Türkiye'nin Trans-Atlantik ittifakından uzaklaşırken, gerek Ortadoğu'da gerekse dünyada küresel bir güç olmak için bağımsız ve yerli savunma sanayii yanında ekonomik ve kültürel öz imkânlarını da geliştirmesi elzemdir. Hükümetin 2002 yılından itibaren başlatılan millî ve yerel olma politikaları, siyasi ve kültürel anlamda olduğu gibi savunma sanayiinde de tüm hızıyla devam ettirilmeli ve desteklenmelidir. Dolayısıyla Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın son Rusya ziyaretinde olduğu gibi Türkiye'nin alternatifleri arttırma ve çeşitlendirme çabaları bu minvalde değerlendirilmelidir.